



PITANJE O SMISLU KAO OTVORENOST TRANSCENDENCIJI*

MIGUEL ANGEL CALAVIA

Institut Superior de Ciències Religioses Don Bosco
Martí Codolar Sagrat Cor
Avda. Card. Vidal i Barraquer, 1, 08035 Barcelona, España

Primljeno:
19. 3. 2005.

Pregledni
članak

UDK 230.1
241

Sažetak

Uvjeren da i pitanje o smislu i otvorenost prema transcendenciji nastaju i žive se u životu i u kulturi, autor usmjeruje pitanje o smislu polazeći od tri puta koja se otvaraju svakom ljudskom biću: odnosa prema sebi samomu, prema drugima i prema događajima, te prikazuje postupno otvaranje prema transcendenciji sve do približavanja Isusovu Bogu. Odatle predlaže nekoliko ključeva za odgoj za to nužno otvaranje. Ključne riječi: smisao života, odgoj za smisao života, otvorenost transcendentnomu

Želio bih započeti tvrdnjom koja uokviruje moje razmišljanje i njegov razvoj na stranicama koje slijede: i *pitanje o smislu* kao i *otvaranje transcendenciji* nastaju i žive se usred života i kulture. Usmjerenje tog pitanja i otvaranje velikim dijelom ovise o dubini naše otvorenosti prema stvarnosti. Često smo uvjereni da već imamo potpuno viđenje svega, a to nesumnjivo nije istina. Ne prestajemo živjeti od više ili manje površnih osjećaja, dojmova i iskustava, ne primjećujući *podzemne sile* koje ih organiziraju, sile koje se ukorjenjuju u vrlo specifičnoj ljudskoj dimenziji kao što je *otvaranje*: prema sebi, drugima i prirodnomu svijetu. Spomenut ćemo poimence dvije takve sile odnosno dimenzije:

- *Živimo tražeći*

Živjeti znači tražiti. Sve je u ljudskom životu u službi uspostavljenog procesa između trebati-imati, tražiti-naći, poznati-upoznavati, željeti-zadovoljiti... To nam traženje pomaže da shvatimo što je *relativno* ili *apsolutno*. Doista, činjenica da sebi

postavljamo pitanja očituje da ne možemo zahtijevati posjedovanje konačne istine, a u tom smislu moramo prihvatiti našu neimaštinu i privremenost. Dobivanje odgovora smješta nas u obzorje »apsolutnoga«, koje nas potiče da dalje tražimo; to »relativizira« svakodnevna mala otkrića i otvara nam put za odgovor koji donosi više zadovoljstva.

- *Ljudski život između pitanja i odgovora*

Izričaj života kao traženje jest proces *pitanja i odgovora*, i u vlastitoj biografiji i u povijesti. U svakom *pitanju* izražavamo radikalnu potrebu koju nosimo u sebi. *Odgovor* primamo kad potrebe i već zadovoljene želje učinimo osobnima.

U tom binomu *pitanje-odgovor* postoji pozadina koju nije lako otkriti. Mnogo se puta *apsolutizira odgovor* (npr. kad se odgoj shvaća kao čisto pretakanje spoznaja;

* Naslov izvornika: *La pregunta por el sentido como apertura a la Transcendencia*, u: »Misión joven« 44(2004)324-325, 29-32+49-50.

ili se hod vjere poistovjećuje s jednostavnim pamćenjem gotovih formula, prakticiranjem obreda ili podložnošću nekoj vlasti...), zaboravljajući da se tamo gdje nema pitanja ne može ponuditi ni odgovor. Ako je to pitanje i postavljeno, zaboravljamo na sposobnost postavljanja pitanja pojedine osobe. Neće biti autentičnog odgovora jer se ništa nije dogodilo s prethodnim pitanjem. Jednako se tako može *apsolutizirati pitanje* zaboravljajući na potrebu odgovora kako bi se živjelo. Moramo znati da bismo živjeli. Odgovor se ne dobiva zato što pitanje nastavlja preprečivati put (npr. kad se odgoj svodi na čistu raspravu, Biblija na komentar tekstova, molitva na transcendentalnu meditaciju ili na terapeutsko zasjedanje, kršćanstvo na čisti humanizam...).

1. PITANJE O SMISLU NA TRI PUTA LJUDSKOG OTVARANJA

Ta sposobnost *propitivanja* i *traženja* razvija se na tri puta koja se otvaraju pred svakom osobom, čim postane svjesna onoga što je okružuje: odnos *prema samoj sebi*: do zadobivanja *zrelog identiteta*; odnos *prema drugima* i *prema događajima*: pridonoseći ostvarenju *ljudskijeg društva i kulture*; odnos *s prirodom*: kako bi se od nje učinilo *dostojno prebivalište* u kojemu čovječanstvo *može stanovati*.

Na tom trostrukom putu, koji je sličan istinskoj avanturi, započinjemo od nule. Pritom nam pomažu:

- Sveukupno **znanje**, baština čovječanstva. Svakovrsno *znanje*: znanstveno, tehnološko, lingvističko, religiozno, estetsko, simboličko – sve to u službi života i njegove istine. Sve osobe imaju pravo i mogućnost analizirati ga i usvojiti.
- Sveukupne **vrednote** koje su muškarci i žene stvorili i živjeli u povijesti. Sve su

osobe pozvane izabrati i živjeti vrijednosni okvir koji promiče vlastiti rast i rast okruženja te ostaviti po strani ono što ometa taj proces.

Svi smo međutim svjesni da *znanje i vrednote* nisu dostatni, potrebno nam je nešto više. Potrebna nam je perspektiva i obzorje u koje valja smjestiti jedno i drugo kako bi pridonijeli rezultatu u trostrukom, prije spomenutom događanju. Tu se pojavljuje **traženje smisla**, tj. *ono* po čemu osoba živi, ljubi, stupa u odnose, bori se, radi... Svaka je osoba slobodna i autonomna, odgovorna je za svoje traženje; za to postoji raznolikost smisla: *humanistički, materijalistički, hedonistički, immanentni, transcendentni, kršćanski*; smisao na *kratki, srednji ili dugi, djelomični ili globalni, privremeni ili konačni rok*. Tu, u pitanju i u traženju smisla, ukorjenjuje se i započinje otvaranje prema transcencijiji.

2. TRANSCENDENCIJA: POLIEDRIČNA STVARNOST

Tema transcencijije je u modi. Nekoga može iznenaditi slična tvrdnja, posebice ako se misli na visoke postotke religiozne indiferentnosti, agnosticizma i sekularizma u tradicionalno katoličkim zemljama kao što je npr. Španjolska. Međutim, sigurno je da se taj izraz (*transcencijija, transcendentan, transcendentalan...*) svugdje pojavljuje, u vezi s vrlo različitim situacijama, i u svom laičkom i u svom religioznom značenju. Nešto želi reći... U svakom slučaju, to je znak da se ljudsko biće ne miri s time da ostane zatvoreno u uski okvir immanentnoga i svakodnevnoga, i teži »nečemu višem« ili »Nekomu« tko je u korijenju ili u obzorju njegovih najdubljih želja.

Riječ »transcencijija«, s etimološkog gledišta, izriče »pokret« prolaza (*trans*) i

uspona (*scandere*), promjenu mjesta ili promjenu razine. »Ići iz jednog mjesta u drugo, proći prijeko ili prelazeći određenu granicu.«¹ To prostorno značenje normalno se ne pojavljuje u našim redovitim razgovorima. Češće se pojavljuje za identificiranje stvarnosti, vrednota, stavova i situacije koje »nad-ilaze« normalne granice običnoga ili svakodnevnoga u životu; stvarnosti koje su važne upravo stoga što su »nešto više«. U tom smislu normalno je čuti izraze kao npr: *To je transcendentalno za moj život... za moju karijeru... za moj posao. Nalazimo se pred transcendentalnom činjenicom za život naše zemlje... Transcendentni smisao života... Odgajati za transcendentno.*

Ostavljajući po strani »prostorno« značenje riječi *transcencija*, polazimo od »životnog« prihvaćanja tog izraz, koji je češći u našim razgovorima, i pokušavamo postupni put otvaranja prema Transcenciji, što nam omogućuje da je identificiramo, od njezinih profila i značenja koji su više laički ili svjetovni, do povezivanja s Isusovim Bogom, u kojega vjerujemo mi kršćani. Riječ je o postupnom i pedagoškom putu u kojemu se, kao kod slikanja slike čiji obrisi postaju sve jasniji zahvaljujući radu umjetnika, ili kod razvijanja fotografije, malo-pomalo naziru sljedeći obrisi:

- Transcencija kao čovjekovo »otvaranje« stvarnosti (*ja, drugi, svijet*).
- Transcencija poistovjećena s »Apolutnim«, obzorje sveukupnoga ljudskog rasta.
- Transcencija poistovjećena s »otajstvom Boga« i njegovim raznolikim očitovanjima u ljudskom životu i kulturi.
- Transcencija poistovjećena s Bogom, koji se objavio u životu i poruci Isusa Krista.

Na tom putu predstavljamo i *ključeve* koji čovjekovo otvaranje Transcenciji

čine »razumnim«, zajedno s nekim *vrednotama, stavovima* ili *iskustvima* koja pomažu tom otvaranju.

2.1. *Transcencija kao čovjekovo »otvaranje« prema stvarnosti*

Stvarnost se predstavlja kao *nešto-znakovito-za-čovjeka*; »kaže nešto«, »govori«. Stvarnost ne prolazi pred našim očima na indiferentan način, nego nam omogućuje da se otvorimo mnogostrukim mogućnostima i ostvarimo se kao osobe. Stoga je stvarnost *znakovita* na raznim razinama. »Pokazuje« nam se i »govori« nam u raznim oblicima; uporište je za mnoga iskustva i, kao posljedica toga, izaziva razne razine poznavanja i govora.

- Ako nam stvarnost govori samo u svojoj *fenomensko-empiričkoj* dimenziji (ono što se opaža pomoću vanjskih osjetila), naknadno iskustvo i govor smjestit će se na empirijsku razinu; to je slučaj *znanstvenog čitanja* stvarnosti.
- Stvarnost nam se međutim predstavlja i ispunjena *hotimičnošću i simbolizmom*, kao što se događa kod umjetnika ili pjesnika; s čuvstvenim nabojem koji poziva da se stupa u zajedništvo s njom. Tada se potonje iskustvo i govor smještaju u općenitije i obuhvatnije obzorje, u obzorje *osjećaja*. To uključuje cijelu osobu, a govor koji je upotrebljen da bi ju se opisalo ne samo da obavještava, priopćujući »znanje«, nego i *budi i izaziva*, priopćujući »mudrost«.

Jedan je cvijet važan i predstavlja iskustvo za botaničara koji proučava njegov rast i zatim može promijeniti oblik, boju pa čak i miris njegovih cvjetnih latica; isto je tako

¹ Usp. J. FERRATER MORA, »Transcendencia«, u: *Diccionario de Filosofia*, sv. II, EDHASA, Barcelona, str. 826.

međutim i za slikara koji ga ovjekovječuje na platnu, ili za zaljubljenoga koji ga poklanja ljubljenoj osobi, ili ženi koja ga jednostavno stavlja na stol kao ures kuće. Međutim, da bi stvarnost za nas bila *znakovita*, kao nositeljica *smisla*, treba da joj se približimo *otvorena duha*, izbjegavajući pojedine ograničavajuće planove. Tako npr. zamjenjujući »ne-objektivno« s »ne-stvarnim«, ili poistovjećujući »subjektivno« s *nečim neobičnim*, jer se protivi »objektivnomu«, pojavljujući se kao drugorazredna stvarnost. S druge strane, osjećaj stvarnosti još se više očituje kad se to čovjekovo otvaranje smjesti u obzorje *susreta*, a ne puke koristi.

Prvi obrisi Transcencijije počinju se pronalaziti kad se približimo stvarnosti polazeći od tog *iskustva smisla*, što nam omogućuje ulazak u zajedništvo s mnogobrojnim iskustvima i govorima koji proizlaze iz njega:

- Priroda i svemir govore nam posredstvom svojih govora (empirički, simbolički, estetski, glazbeni...) i pozivaju nas da na drugačiji način živimo prostor i vrijeme, da slušamo njihove bezbrojne glasove i zvukove, da ih slušamo, o njima razmatramo...
- Možemo se približiti svome životu i doživjeti iskustvo samih sebe u pluridimenzionalnom obliku: kao tijelo, razum, osjećaje, sposobnost za radost i tuđu, zadovoljstvo i patnju itd.
- Možemo se približiti nekom događaju ili društveno-kulturalnom uspjehu s različitim perspektiva: političke, ekonomske, humane, estetske, etičke, religiozne itd.

2.2. *Transcencijija kao otvaranje*

»Apsolutnom« obzorju ljudskoga rasta

Ako nam se stvarnost nudi kao nositeljica smisla, drugim riječima, kao globalno i potpuno *znakovita*, i ako se osjećamo

osobno pozvani stupiti u odnos i *susresti se* s njom, to je stoga što u stvarnosti otkrivamo *dodatak* značenja, određeno ozračje misterija i neobuhvatnost koja okružuje taj susret čovjeka sa stvarnošću... U trenutku pronalazenja odgovarajućeg izraza za izricanje toga *dodatnog* značenja, toga okružujućeg ozračja, opredjeljujemo se za izraz »apsolutan«. Taj izraz dobro ukratko izriče ono što vlastito ljudsko iskustvo shvaća u stvarnosti. »Apsolutno« se pojavljuje kao *uporišno područje* polazeći od kojega se objašnjava ograničenje i ograničenost bilo koje prirodne i ljudske stvarnosti. Jednako tako se predstavlja kao poziv da se smjestimo u ozračje rasta i napretka.

Nije vrijeme da se govori o »apsolutnom« u postmodernoj kulturi rascjepkivosti i zanimanja za konkretno i neposredno. Bez sumnje, to obzorje apsolutnog nudi najveće perspektive i iskustva za otvaranje vrata Transcencijiji. Tako npr.:

- Omogućuje i utemeljuje našu *simboličku sposobnost*, jer nam omogućuje da vidimo *iza ili unutar* osoba, događaja i stvari, značenje koje je skriveno pukom izvanjskom promatranju.
- Jednako tako osposobljava da se *pođe s onu stranu samoga sebe*; to znači da se vidimo iz drugoga kuta, »izvana«, te otkrijemo ono što jest ili nije važno u našem životu i u našoj okolini. Sada nećemo ulaziti u problematiku je li to »izvana« izvor otuđenja ili čuđenja odnosno pruža li veću mogućnost života.
- Otkriće *apsolutnoga* jednako tako promiče *pluridimenzionalno* shvaćanje prirodne i ljudske stvarnosti; izbjegava bilo kakav racionalni znanstveni ili religiozni *redukcionizam*, posebice kad se on predstavlja s jednodimenzionalnim i totalitarnim obilježjem u nakani da objasni stvarnost. Izbjegava, iznad sve-

- ga, upadanje u profinjenu mrežu *rođenje-posao-proizvodnja-potrošnja i smrt*, koja je svojstvena zapadnoj uljudbi.²
- Konačno, s tog obzorja *apsolutnoga*, otkrivamo i doživljavamo *sakramentalnost čovjekova postojanja*. Neka osoba u našem prisustvu, posebice njezino *lice*, jest poziv na prepoznavanje u njoj »stvarnosti« koja nadilazi čisto fizičku pojavnost, koju je nemoguće podložiti našim vlastitim interesima i koja je bliska jedino nama u prepoznavanju i u susretu.³

2.3. *Transcendencija poistovječena s »otajstvom Boga«: očitovanja u ljudskom životu i kulturi*

Nalazimo se pred najčistijim profilom Transcendencije na religioznom području. Religiozni čovjek svih vremena nalazio je u obzorju svoga života, u svom prirodnom okruženju i u svojoj povijesti *vrhovnu i apsolutnu stvarnost* čije postojanje nije rezultat logičkog ili racionalnog zaključivanja, nego *prisutnost* koja se na određeni način nameće, očitujući se čovjeku kao smisao, bit i temelj njegova života.

U povijesti religija nalazimo brojna imena kojima se označava ta najviša stvarnost (*sila, izvor, bog, bogovi, božanstvo, veliki dub, tao, nirvana* itd.). Danas ga se naziva općenitijim izrazom »misterij«, koji postoji posebice u međureligijskom dijalogu. Taj je izraz predložio R. Otto⁴, a kasnije ga je produbio J. Martín Velasco⁵. Mi govorimo o *misteriju, otajstvu Boga*.

Otajstvo Boga predstavlja se u životu vjernika pomoću konkretnih profila koji dovoljno pojašnjavaju religiozni sadržaj transcencije:

- On je »potpuno drugačiji«, nedostizan sadašnjim i budućim težnjama ljudskoga razuma; riječima hinduističke knjige Upanišada: »različit od svega poznatoga i od svega nepoznatoga«.

- On je »stvaran u pravom smislu riječi«; pred njim se religiozna osoba doživljava ograničenom i nepostojanom, bez temelja; biblijskim jezikom rečeno, kao »prah i pepeo«.
- On je *najviša vrednota*, koja daje vrijednost svemu što postoji, a za vjernika je nešto što *neodoljivo privlači*, te ga izdvaja iz zatvorenog kruga njegovih malih dobara kako bi pošao u potragu za najvišim dobrom.
- Napokon, otajstvo Boga predstavlja se religioznu čovjeku kao *Svetac*, pred kojim se čovjek osjeća nedostojnim i nevrijednim. U tom se obzorju smješta iskustvo grijeha; ono se ne pojavljuje toliko na etičkom ili moralnom području kao neispunjavanje nekog božanskog propisa ili zakona, nego na religioznom području, kao iskustvo udaljanja od Boga.

- *Otajstvo Boga koji se očituje u stvarnosti života*

Otajstvo Boga, kao onoga koji je transcendentan, predstavlja se i kao stvarnost koja se *očituje i izaziva* čovjeka. Mircea Eliade je stvorio termin *hijerofanija* (očitovanje Svetoga), što bismo mogli zvati i »teofanija« (očitovanje Boga). Tim se izrazom označavaju očitovanja pomoću kojih religiozni čovjek uočava prisutnost otajstva Boga. Prema Eliadeu, »sve čime se čovjek služio, što je čuo ili ljubio, može se pretvo-

2 Usp. H. MARCUSE, *El hombre unidimensional*, Seix Barral, Barcelona 1970.

3 U tome smislu vrijedni su doprinosi u: M. BUBER, *Yo y Tú*, Nueva Visión, Buenos Aires 1974; E. LEVINAS, *Totalidad e Infinito*, Sígueme, Salamanca 1977, kao i: J. HABERMAS, *La inclusión del otro*, Paidós, Barcelona 1999.

4 Usp. *Lo Santo. Lo racional y lo irracional en la idea de Dios*, Alianza, Madrid 1980.

5 Usp. *Introducción a la Fenomenología de la Religión*, Cristiandad, Madrid 1993, str. 112-122.

riti u hijerofaniju«. Vrijedi nabrojiti neke od tih stvarnosti, jer nam pokazuju znakovita područja otvaranja transcencijiji.

- Na prvome mjestu, *priroda*: bilo njezina uglavnom *statična* dimenzija (brda, rijeke, pećine, mora, zvijezde, atmosferske pojave itd.), bilo *biološki dinamiizam* (biljni život, drveće, plodnost zemlje, ritam godišnjih doba, život životinja itd.).
- Na drugome mjestu, *ljudska povijest i događanja*. Tako npr: veliki događaji života (rođenje, ženidba, smrt); svakodnevna zbivanja (ustajanje, hodanje, spavanje), posao (lov, ribolov, poljoprivreda); fiziološki čini (hranjenje, spolni život). Jednako tako i povijest vlastitog naroda, sa svime što se u njoj događa. U slučaju Izraela i njegovog iskustva Boga i njegovog spasenjskog prisustva, kao početak i svršetak njegove povijesti.
- Konačno, *osobne* hijerofanije, kao u slučaju velikih religioznih osoba povijesti. Za nas kršćane, čovjek *Isus iz Nazareta*. Isus Krist je objavljenje Boga u povijesti i put za naš susret s Bogom. O tome ćemo kasnije podrobnije govoriti.
 - *Otajstvo Boga, življeno kao iskustvo de-centriranja i spasenja*

Kako bi se otajstvo Boga pokazalo u životu čovjeka, čovjek mora prestati biti *središte* samoga sebe, *mora se de-centrirati*, izaći iz samoga sebe i dopustiti da Bog zauzme središte njegova života. Samo onda kad se ostvari to čovjekovo *de-centriranje*, pojavljuje se transcencijija. To se ne događa toliko u prostornom smislu, nego u dinamičkom i egzistencijalnom. Tako se može potvrditi da je zatvaranje u samoga sebe sinonim imanencije. Međutim, misterij Boga ne provodi u osobi vjernika samo *decentriranje* od sebe samoga; ono uprisutnjuje i *spasenje*. Drugim riječima, to je pot-

puno, krajnje i konačno ostvarenje svih njegovih mogućnosti kao ljudske osobe; u suprotnome ne bi imalo smisla dopustiti mu da uđe. Taj proces punine čovjeka poistovjećuje se s *novom*, neočekivano novom situacijom. Za kršćanskog vjernika, to znači iskusiti Božje spasenje, pokazano u Kristu, snagom Duha Svetoga.

- *Metamorfoza ili preoblikovanje otajstva Boga i njegovih očitovanja u imanentne ili pseudoreligiozne oblike*

Suvremena kultura prisustvuje preoblikovanju područja i očitovanja svetoga, a posljedično tome i misterija kao stvarnosti koja ga omogućuje. Transcendentalno i osobno obilježje otajstva Boga, koje vjernik tradicionalno živi kao bitnu dimenziju svoga religioznog iskustva, danas se pojavljuje pomiješano s imanentnim ili laičkim, pseudoreligioznim ili parareligioznim oblicima, u kojima se također doživljava određeno iskustvo decentriranja i spasenja. To su oblici koji u trenutku razabiranja moraju imati na umu kako se otvaranje prema transcencijiji može nazvati religioznim i nereligioznim. Tu mislimo npr. na new age.

Izdvajamo neke od tih oblika koji će općenito obuhvatiti transcencijiju »slabog intenziteta« (J. Habermas), zbog poteškoće koju sadrži s obzirom na otvaranje prema transcencijiji koja se poistovjećuje s otajstvom Boga:

- Neki oblici *ekologije* kao oblik *panteizma*, kod koje se osoba afektivno sjedinjuje s božicom majkom zemljom.
- *Parareligiozni oblici*, između magije i sakralnosti, time što se manje ili više priznaje čovjekova »onostranost«, budućnost koju se nastoji kontrolirati u vlastitu korist (astrologija, horoskopi, hiromantija, ufologija, okultizam, spiritizam itd.).

- Laička religija, kao traženje *horizontalne transcencije*, koja se izražava u raznim očitovanjima:
 - Veličanje određenoga *bratstva* kao posvećenje života i poštivanje drugoga; tako što ljudska prava zauzimaju ulogu koju ima biblijski dekalog ili pet stupova islama.
 - *Mitizacija* na području glazbe, sporta i filma, ili *fetišizam* nekih predmeta potrošnje (motocikl, automobil, odjeća...) koji u određenim trenucima uvode u novi svijet osjećaja i stvarnosti koji se poistovjećuju sa »spasenjem«...
 - Oblici, asketska praksa i mistika *istočne kulture* (zen, joga, transcendentálna meditacija itd.), koji nastoje ublažiti nervozu i užurbanost Zapada, uranjajući u zamršeni panteizam sjedinjenja i intimne združenosti sa svemirom.
- Na kraju, svi *novoreligijski pokreti i sekte*, u kojima pristaše žive neku neodređenu i općenitu mistiku, kao kritiku institucionalne religije, njezine dogmatike i morala, odnosno kao oblik pritiska okruženja protiv uspostavljenog sustava.

2.4. Otajstvo Boga, objavljeno u životu i poruci Isusa koji je Krist

Nalazimo se u posljednjim profilima transcencije, kršćanskim profilima otajstva Boga. Mi kršćani ne vjerujemo u neku općenitu transcenciju ili u Boga koji je više ili manje rasprostranjen ili slobodan. Vjerujemo da je Božje lice osvijetljeno u Isusu Kristu.

U Isusu iz Nazareta, u njegovoj osobi i poruci, Bog nam se očituje u konačnom obliku, postao je tijelom i zadobio ljudsko lice; objavljuje nam život i povijest kao mjesta susreta s njim i sa spasenjem. Klasična teologija je dala ime trima trenucima toga oči-

tovanja, kao trima očitovanjima otajstva Boga u Kristu: *utjelovljenje, smrt i uskrsnuće*.

U daljnjem tekstu predstavljamo iskustvo koje doživljava kršćanin kad prihvaća to otajstvo Krista kao konačni smisao svog života, koji se živi kao dar ali i kao odgovornost i zadatak.

• *Život je najvažniji* (*očitovanje Boga u utjelovljenju*)

Kad smo rekli da Bog zauzima središte našega života, to se ostvaruje prema van i prema unutra. Život se živi kao nešto apsolutno, to je cilj sam po sebi, nije sredstvo ničega i nikoga. Stoga ga valja potpuno živjeti. U Isusu iz Nazareta Bog se povezuje s čovjekovim životom i ljudskom poviješću kako bi svima omogućio potpun i obilan život (Iv 10, 10).

- Stoga Isus kaže Nikodemu da se valja *iznova roditi*, roditi u Duhu, makar netko bio star (usp. Iv 3).
- Brine se za sve one koji su izgubili svoje dostojanstvo kao osobe. Tako npr. za onu bolesnu ženu u sinagogi (usp. Lk 13, 10-13), za ženu koja je društveno odbačena zbog svojih grijeha (usp. Iv 8, 1-11), za čovjeka usahle ruke (usp. Mt 12, 9-14), za slijepca od rođenja koji ne vidi (usp. Iv 9, 1-41) ili za onog čovjeka kojega je nečisti duh zarobio te ga naveo da naškodi i samome sebi (usp. Mk 5, 1-20).
- Poziva bogataše da im materijalna dobra ne budu najvažnija u životu (usp. Lk 12, 13-21) i da ono što imaju daruju siromasima kako bi zadobili život vječni (usp. Mk 10, 17-23).

• *Život je vrijedan truda* *kad se daruje iz ljubavi* (*očitovanje Boga u Isusovoj smrti*)

U Isusovoj smrti Bog nam pokazuje proročko obzorje kršćanskoga života, ob-

zorje na kojem ljudski život očituje sav svoj smisao i razlog postojanja: *život je vrijedan truda kad se daruje iz ljubavi.*

- Ljubav koja, od Isusove osobe, nadilazi čisti altruistički voluntarizam i pretvara se u izričaj iskustva življenja zajedno s Bogom, osjećajući kako nas on gorljivo ljubi (usp. Iv 15, 9sl), i započinje ispočetka djelo koje je Otac započeo (usp. Iv 12, 49sl).
- *Besplatna* ljubav, koja se ne traži u samoj sebi (usp. Mt 5, 46-48); ne pomaže jednima na štetu drugih niti »računa« dug i posljedice, kao što nam pokazuje prispodoba o Samarijancu (usp. Lk 10, 25-37).
- *Prevratnička* ljubav, koja preokreće društvene situacije i životne oblike, u kojima prevladavaju ugodnost i individualizam, te se bori da bi uvela život u sve situacije zla i smrti: bijedu, nepravdu, osiromašenje, samoću, bolest... (usp. Mt 25).
- *Život koji se predaje iz ljubavi ima otvorenu budućnost (očitovanje Boga u Kristovu uskrsnuću)*

Nastojanje da se preda život proizlazi iz pashalnog optimizma i nade. U Kristovu uskrsnuću Bog je cijelom čovječanstvu poručio i nastavlja poručivati:

- Križ je izvor iz kojega izvire život... Jer ako pšenično zrno ne umre, ne donosi ploda (usp. Iv 12, 24)... Svijeća se treba malo-pomalo trošiti ako želi osvjetljavati (Mt 5, 14-16). Sol nestaje kako bi dala ukus (usp. Mt 5, 13)... Kvasac se treba pomiješati s tijestom do nestajanja kako bi od tijesta nastao dobar kruh (usp. Mt 13, 33).
- Život Kraljevstva započinje skromno i tiho, ali sa svim dinamizmom Božjega spasenja u sebi... Poput gorušičina zrna,

najmanjega od sveg sjemenja, koje raste pretvorivši se u plodno stablo (Mt 13, 31).

- Povijest sa svime što se u njoj događa, nije »laž«, pa prema tome ne opravdava ravnodušnost. Međutim, nije ni cijela istina, jer nam iskustvo pokazuje suprotno. Bez povijesti spasenja, u obliku *obećanja*, snagom i dinamizmom samoga Božjega kraljevstva, pred »novim nebom i novom zemljom« za kojima svi žudimo, zahvaljujući Onomu koji je sposoban sve učiniti novim (usp. Dj 21, 5).
- Sve ono što činimo ili propustimo učiniti doprinosi da ta povijest spasenja napreduje ili nazaduje (usp. Mt 25).

3. RJEŠENJA I ISKUSTVA KOJA »HRANE« I ČINE »RAZUMNIM« OTVARANJE PREMA TRANSCENDENCIJI

Tema transcencije danas se pojavljuje na području teološkog razmišljanja kao neodložni element međureligijskog dijaloga, zatim u sociologiji religiji kao velik izazov koji modernost ne uključuje u religiozno planiranje života.⁶ Međutim, na pastoralnom se području najviše iskustveno doživljava potreba za odgojem otvaranja prema transcenciji, kao uvjet da bi se živjelo počevši od *kršćanskog osjećaja života*. Predlažemo nekoliko ključeva za otvaranje osoba raznim profilima transcen-

⁶ Poznato je razmišljanje P. Bergera u tom pravcu. Usp. *Rumor de ángeles. La sociedad moderna y el descubrimiento de lo sobrenatural*, Herder, Barcelona 1975; *Una gloria lejana. La búsqueda de la fe en época de credulidad*, Herder, Barcelona, 1994. Novija djela: E. SALMANN, *La palabra partida. Cristianismo y cultura postmoderna*, PPC, Madrid 1999; J. HABERMAS, *Israel o Atenas. Ensayos sobre religión, teología y racionalidad*, Trotta, Madrid 2001.

dencije koje smo prije spomenuli i raznim iskustvima koja hrane to otvaranje. To su ključevi i iskustva koje smatramo važnima za život svakog kršćanskog odgojitelja i animatora i za odgojno-pastoralnu ponudu mladima.⁷

- *Pluridimenzionalno čitanje stvarnosti nasuprot pukom znanstvenom viđenju*

O tome smo već govorili. Transcendentni smisao života moguć je kad osoba prevlada čisto znanstvenoempiričko viđenje odnosno čitanje života i stvarnosti smještivši se u obzorje *smisla*.

- *Poosobljenje i interiorizacija pred općim okupljanjem i površnošću*

Poosobljenje (personalizacija) uključuje proces »otvaranja« prema samome sebi kako bi se nadopunila težnja »povodenja« za instinktivnim ili naizmjeničnim poticajima i bilo protagonistima vlastitih odluka. To je nužan stav u procesu susreta s transcencijom. Razumijevanje Boga nije nešto periferijsko ili anegdotsko; ako je autentično, živi se u intimnosti *vlastitoga*, tog intimnog mjesta na kojemu smo ono što jesmo. »Unjemu doista živimo, mičemo se i jesmo«, reći će Pavao Atenjanima, govoreći o nepoznatom Bogu (usp. Dj 17, 28).

- *Besplatnost pred utilitarizmom i manipulacijom*

Osjećaj besplatnosti doprinosi »življenju« stvarnosti i našem »susretanju« s drugima, usprkos sveukupnom utilitarističkom vrednovanju; primiti ih *po onome što jesu*, a ne *po onome što misle* ili predstavljaju za mene. Kad *besplatnost* postane metoda, stil i način življenja, u odgojiteljima-animatorima i u mladima, otvara vrata transcencijii i, nadasve, smješta je u obzorje *dara*, daleko od bilo kakve druge utilitarističke perspektive (Bog koji je *zatvarač-rupa...*)

- *Povjerenje nasuprot sumnjičavosti i omalovažavanju*

Povjerenje je ključ koji otvara većinu vrata. Obostrano povjerenje jača osobnu slobodu, daje vjerodostojnost i smisao riječima drugih, povećava smisao osobne odgovornosti, pomaže rast. Povjerenje je jedan od najvažnijih čimbenika u *pedagogiji prvog koraka*. Osoba koja je odrasla u okruženju povjerenja pripremnija je za religiozni smisao života, jer je religiozno iskustvo prije svega iskustvo povjerenja, potpunoga povjerenja u Drugoga.

- *Osjećaj divljenja i kreativnosti pred oskudicom novosti i izvježbanosti*

Divljenje je mnogo više od jednostavne znatiželje; kreativnost se proteže mnogo dalje od raznolikosti ili spektakularnosti upotrijebljenih tehnika kao metodologije. I jedna i druga povezane su s načinom postojanja i postavljanja prema životu i ostalome; utječu na to da osoba »izađe« iz same sebe, smještajući se pred iznenađenje novoga; razbija krug običaja, navike, ponavljanja i usuda. To »izlaženje iz sebe samoga«, a ne usredotočenost na samoga sebe, pomažu usuglašavanje s Transcencijom i susret s otajstvom Boga, kao novost i apsolutnu budućnost.

- *Traženje Istine, umjesto pukog usvajanja »istina«*

Izričaj »istina« prelazi iz čisto intelektualnog područja (grčka *aletheia*) prema mnogo egzistencijalnijem obzoru (koje se poistovjećuje s biblijskim *emet*): neki događaj ili osoba su istiniti kad nas ne iznevjeru, jer izvršavaju dana ili ponudena obećanja. Prvi smisao nalazimo u knjigama, oko

⁷ Širi razvoj tog iskustva opisan je u: Miguel A. CALAVIA, »Claves educativas para un camino hacia de Transcendencia«, u: »Misión Joven«, (1990) 164, 31-36; »Educar hoy en la apertura a la Transcendencia«, u: »Misión Joven«, (1991) 178, 35-40.

ideja i pojmova. Drugi susrećemo u životu, u obliku svjedočanstva i vjernosti. Osjećaj i traženje istine u tom biblijskom smislu smješta nas u ono saznanje na kojem se postupno pojavljuju Božji profili.

• *Stav susreta, što je više od sastanka*

Susresti se s nekim mnogo je više nego sastati se s nekim ili podijeliti nekoliko trenutaka za razgovor ili sastanak. Susret između osoba uključuje trostruko iskustvo:

- Prihvatiti *drugoga kao različitoga od sebe*. Kad se ne prihvaća drugotnost drugoga ili se od drugoga čini portret na vlastitu sliku i priliku, ne događa se susret s drugim nego sa samim sobom.
- Ukloniti bilo kakvu nakanu *manipulacije, posjedovanja ili vlasništva*. Posjeduju se i upotrebljavaju predmeti, a ne osobe.
- Ako je drugi različit i nije predmet spletkarenja... može biti *povod iznenađenja i divljenja*.

Ta vrednota susreta, sa spomenutim obilježjima, promiče i otvaranje prema transcencijji i odnos s Bogom, s Nekom tko je različit od nas, kojim ne možemo manipulirati ili ga iskoristiti te nas zbog toga svaki dan iznenađuje.

• *Solidarnost, etičko-socijalna odgovornost i suradnja nasuprot odbijanju i nesuradnji*

Odgovornost, kao što kazuje sam izraz, pretpostavlja prosudbu, odmjeravanje važnosti drugih i onoga što se uokolo događa i davanje pozitivnog odgovora. To je napokon iskustvo *de-centriranja*, napuštanja prvenstva ili apsolutne potvrde samoga sebe kako bi se to prvenstvo dalo drugima. Za vjernika, ta važnost drugih i događaja ne događa se zbog rodbinskih veza ili ideološke bliskosti, nego zato što su oba očitovanje Boga. Upravo je otkriće božan-

skoga u čovječanstvu ono što daje apsolutnu vrijednost svakoj osobi i omogućuje društvenu odgovornost i solidarnost kad je ona ugrožena.

• *Blagdan i igra nasuprot pukoj rasonodi*

Autentični blagdan i igra poziv su na besplatnost, slobodu, različitost u mišljenju, maštu, sudjelovanje i stvaralaštvo. U blagdanu su nadvladani prijetnja i ograničenje u življenju vremena i prostora, te nas uvodi u određenu dimenziju *vječnosti*. U blagdanskome okruženju potvrđuje se život, daleko od bilo kakve vanjske manipulacije. Zbog toga, autentičan blagdan ima određeno transcendentno, *otkupiteljsko i spasenjsko* obilježje.

• *Vrijednost humora i smijeha*

Humor i smijeh, osim što pokazuju kako je ljudski duh na neki način zaslužjen u vremenu i prostoru, jednako tako pokazuju kako takvo utamničenje nije konačno i može biti pobijedeno. Njegovo uosobljenje u liku *komičara*, otkriva i svjedoči drugu stvarnost, koja je skrivena u svakodnevnom prijelazu, navici i ozbiljnosti. Zbog toga se djeca s njime usklađuju i prihvaćaju ga, dok za odrasle ima određenu *otkupiteljsku* ulogu i predstavlja predah u svakodnevnoj borbi između vedrine i tjeskobe, povjerenja i strepnje. Humor i smijeh kao iskustvo koje nije moguće kontrolirati i kao relativizacija vlastitoga ljudskog stanja predstavljaju se kao znakovi određene transcencijje.

• *Poštivanje i obrana prirode, ne samo zato da bi se preživjelo*

Ekologija je u modi i danas je jedna od najozbiljnijih čovjekovih briga. Priroda i svemir uvijek su s religioznog gledišta bili značajna područja. Oboje su predstavljali šire područje posredovanja pomoću kojega se čovjek susretao s transcencijjom ili otajstvom Boga. Zbog toga čovjek spomi-

nje važan razlog svog ekološkog nastojanja: tim postupcima brani prirodu jer se u njoj nazire Božji trag. Prisjetimo se Psalma 19: *Nebesa slavu Božju kazuju, naviješta svod nebeski djelo ruku njegovih...* Važno je promicati to simboličko i religiozno čitanje prirode i svemira. I to ne samo zato da se ostane u nepatvorenom razmatranju nego i zato što njihova simbolička kompaktnost rasvjetljuje važne stavove našega života.

Spomenut ćemo samo neke pojedinosti:

- *Besplatnost ljepote* prirode i svemira mnogo nam toga poručuje o instrumentalizaciji i zanimanju koje pokazujemo i ostvarujemo u svom djelovanju.
- *Red* svemira i ritam plodnosti pomažu nam da otkrijemo kaos i nered u čovjeku i u ljudskim odnosima.
- *Preobilje* u prirodi neprekidno nas optužuje zbog pomanjkanja velikodušnosti i škrтости kojom često odgovaramo na tuđe poticaje...

4. ZAKLJUČAK

Završavam jednom pričom i željom koja je ujedno i odgojno-pastoralna želja. U jednom centru za prihvaćanje mladih ovisnika o drogi, od kojih su neki već bili i u zatvoru, jednoga je dana neki mladić pozvao salezijanca koji je tamo radio na stranu i sa suzama u očima ga upitao: »Možeš li mi objasniti zašto se tako ponašaš prema meni?« To je veliko *pitanje o smislu* koje može čuti kršćanski odgojitelj i animator, koji mlade otvara za transcenciju. Njegov odgovor ukazuje i na smisao nasljedovanja Isusa i njegova evanđelja.

Završavam izražavajući neodložnu želju i preporuku svakom odgojno-pastoralnom djelatniku: svaki mladi čovjek ima neku osjetljivu nit polazeći od koje pozitivno reagira. Pronađimo *strpljivost* kako bismo je otkrili, *ljubav* da se s njom usuglasimo, *kreativnost* da toj mladoj osobi pomognemo kako bi polazeći odatle rasla.